

environment", "subject of educational and rehabilitation environment", "integration of the child with the peculiarities of psychophysical development in the environment of general educational institution", "competence", their correlation and characteristics of the content.

The requirements for the autonomy of the teacher, social teacher, speech therapist, defectologist, to their ability to take responsibility for the results of inclusive education of children with special needs, ability to act constructively, rationally, flexibly, actively, and creatively are substantiated. The theoretical aspects of legal, pedagogical, communicative, ethical, methodical, reflexive, and motivational competence are investigated; pedagogical, methodical culture of specialists of multidisciplinary team. The scientific approaches to the criteria which determine the level of professional competence of pedagogical workers are analyzed: gnostic, professional values, independence, dynamism, efficiency, adequacy.

Key words: educational environment, rehabilitation environment, educational and rehabilitation environment, inclusive environment, inclusive educational environment, subject of educational and rehabilitation environment, integration of the child with peculiarities of psychophysical development in the environment of a comprehensive educational institution, competence, professional competence.

Отримано 20.04.2018

УДК 378.091.313-057.87

Р. А. Попов
popovra@kmu.gov.ua

РОЗВИТОК АВТОНОМНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ Й САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДИДАКТИЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ

Попов Р. А. Розвиток автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності: дидактичні закономірності. Стаття присвячена з'ясуванню дидактичних закономірностей розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності. Актуальність дослідження полягає в необхідності здійснення цілісного комплексного аналізу проблеми розвитку автономності студентів в умовах інтеграції їх освітньої й самоосвітньої діяльності, спрямованого на обґрунтування доцільності підвищення ефективності підготовки фахівця вищої кваліфікації як функціонального результату,

204

що може бути досягнутим із позицій удосконалення організаційно-дидактичної складової вищої освіти в цілому та системного й систематичного впливу на розвиток її центрального суб'єкта – особистість студента.

Здійснено спробу на основі теоретичного, порівняльного та системного аналізу сучасних дидактичних моделей обґрунтувати теоретико-методологічні засади та визначити сутність проблеми розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності а також визначити закономірності розвитку автономності студентів. Закономірностями розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності ми вважаємо об'єктивно існуючі, постійні та необхідні зв'язки та взаємозалежності, що визначають перебіг інтеріоризаційних процесів та зумовлюють ефективність і результативність розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності.

Здійснений аналіз інноваційних технологій, які застосовуються в освітньому просторі вітчизняної вищої школи, і наголос зроблено на інформаційно-комунікаційних технологіях, зокрема,, на тих можливостях,, які відкриваються при застосуванні дистанційного та комбінованого навчання у процесі розвитку автономності студентів вищих навчальних закладів. Психолого-дидактичні особливості розвитку автономності студентів в середовищі інтеграції освітньої та самоосвітньої діяльності базуються на розкритті змістової сутності різних середовищ інтеграції та на виокремленні декількох пластів інтеграції. Встановлено, що навчально-професійне середовище - це сукупність матеріальних і просторово-предметних факторів, соціальних і морально-психологічних компонентів, інформаційно-технологічних ресурсів. Локальне освітнє середовище - функціональний і просторовий комплекс, об'єднання суб'єктів освіти, це єдність просторово-предметних і соціально-педагогічних компонентів, коли кожен такий суб'єкт здійснює свою діяльність, використовуючи просторово-предметні елементи цього середовища. Навчально-інформаційне середовище - це частина інформаційного простору, найближче стосовно індивіда інформаційне оточення, сукупність умов, в яких здійснюється його діяльність.

Ключові слова: автономність, студент, інтеграція, освітня діяльність, самоосвітня діяльність, вища школа, дидактика, дидактичні закономірності, умови.

Попов Р. А. Развитие автономности студентов в условиях интеграции образовательной и самообразовательной деятельности: дидактические закономерности. Стаття посвящена выяснению дидактических закономерностей развития автономности студентов в

условиях интеграции образовательной и самообразовательной деятельности. Актуальность исследования заключается в необходимости осуществления целостного комплексного анализа проблемы развития автономности студентов в условиях интеграции их образовательной и самообразовательной деятельности, направленного на обоснование целесообразности повышения эффективности подготовки специалиста высшей квалификации как функционального результата, что может быть достигнуто с позиций совершенствования организационно-дидактической составляющей высшего образования в целом и системного и систематического воздействия на развитие ее центрального субъекта - личность студента.

Предпринята попытка на основе теоретического, сравнительного и системного анализа современных дидактических моделей обосновать теоретико-методологические основы и определить сущность проблемы развития автономности студентов в условиях интеграции образовательной и самообразовательной деятельности, а также определить закономерности развития автономности студентов. Закономерностями развития автономности студентов в условиях интеграции образовательной и самообразовательной деятельности мы считаем объективно существующие, постоянные и необходимые связи и взаимозависимости, определяющие ход интериоризационных процессов и обуславливают эффективность и результативность развития автономности студентов в условиях интеграции образовательной и самообразовательной деятельности.

Проведенный анализ инновационных технологий, применяемых в образовательном пространстве отечественной высшей школы, и акцент сделан на информационно-коммуникационных технологиях, в частности „ на тех возможностях, которые открываются при применении дистанционного и комбинированного обучения в процессе развития автономности студенческие высших учебных заведений. Психолого-дидактические особенности развития автономности студентов в среде интеграции образовательной и самообразовательной деятельности базируются на раскрытии содержательной сущности различных сред интеграции и на выделении нескольких пластов интеграции. Установлено, что учебно-профессиональную среду - это совокупность материальных и пространственно-предметных факторов, социальных и морально-психологических компонентов, информационно-технологических ресурсов. Локальная образовательная среда - функциональный и пространственный комплекс, объединение субъектов образования, это единство пространственно-предметных и социально-педагогических компонентов, когда каждый такой субъект осуществляет свою деятельность, используя пространственно-предметные элементы этой среды. Учебно-информационная среда - это часть информационного пространства, ближайшее по отношению к индивиду

информационное окружение, совокупность условий, в которых осуществляется его деятельность.

Ключевые слова: автономность, студент, интеграция, образовательная деятельность, самообразовательная деятельность, высшая школа, дидактика, дидактические закономерности, условия.

Постановка проблеми. Освіта взагалі, та вища освіта зокрема, - важливий інформаційний канал, який забезпечує зв'язок поколінь, соціальну наступність, відбір та передачу знань, здійснюється в межах конкретних спільнот та груп. Водночас, ватро враховувати, що вищій освіті притаманний «запізнювальний результат»: її реакція на суспільні зміни не є безпосередньою, радше - опосередкованою, може мати затяжні наслідки та вирішально відбиватися на ефективності інституціональної освіти в цілому, в окремих закладах. Найбільш промовистий приклад маємо в недалекому минулому – той ідеал людини, який продукувала радянська тоталітарна система освіти, відтворюється і через чверть століття – почасти «за інерцією», почасти – внаслідок консерватизму освітніх установ та недоопрацювань викладачів, вчителів, педагогів. Очевидно, що зміни освітньої системи будуть мати позитивні наслідки, якщо здійснений аналіз основних закономірностей, у тому числі – закономірностей суто локальних. Саме такими нам видаються закономірності розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої та самоосвітньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні етап розробки проблеми розвитку автономності особистості суб'єкта освіти уможливить розвинути концептуальні засади самостійної роботи учнів і студентів, обґрунтовані у працях Н. Бібік, В. Бондаря, В. Буряка, Л. Вяткіна, М. Гарунова, Є. Голанта, Н. Дайрі, Б. Єсіпова, А. Кірсанова, І. Лернера, В. Лозової, В. Ляудіс, О. Молібога, М. Нікандрова, О. Савченко, М. Скаткіна, С. Скидана, В. Сластьоніна, П. Підкасистого, Н. Половнікової, В. Чайки, Т. Шамової, Г. Щукіної й багатьох інших учених. Винайдення нових шляхів розв'язання виокремленої дидактичної (психолого-дидактичної) проблеми сьогодні безпосередньо з розв'язанням стратегічних завдань вітчизняної освіти в контексті вимог Болонського процесу (А. Алексюк, Б. Бокуть, Я. Болюбаш, І. Зязюн, Л. Кондрашова, В. Кремень, Н. Кузьміна, З. Курлянд, О. Молібог, Н. Ничкало та інших), пріоритетними цілями у підготовці висококваліфікованого фахівця, спроможного у своїй професійній діяльності до самоактуалізації, самореалізації, самоефективності й самовдосконалення, що розкривається у працях В. Андрєєва, В. Буряка, Н. Волкової, В. Гриньової, Н. Гузій, П. Гусака, В. Євдокимова, І. Зязюна, А. Капської, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, О. Мороза, Л. Нечепоренко, В. Радула, А. Радченко, Л. Рибалко, В. Сластьоніна, В. Чайки, В. Шахова,

П. Щербаня, В. Шпак та інших учених.

Формулювання мети статті. На основі теоретичного, порівняльного та системного аналізу сучасних дидактичних закономірностей обґрунтувати теоретико-методологічні засади та визначити сутність проблеми розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В академічному тлумачному словнику української мови *закономірність* визначається як об'єктивно існуючий, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їхньої внутрішньої природи, сутності; основне положення якої-небудь науки, закон, що відбиває причинно-наслідковий зв'язок між явищами, характеризує перебіг певних процесів [2]. Про те, що навчальний процес розгортається за певними закономірностями, відомо з часів Я. А. Коменського – саме чеський педагог одним із перших дослідив і описав загальні закономірності навчання [3].

У дидактиці вищої школи закономірності навчання визначаються як «об'єктивні, стійкі та істотні зв'язки у навчальному процесі, що зумовлюють його ефективність» [6, с. 125]. Закономірності висловлюють істотний, необхідний зв'язок між причинами і їх наслідками, а принципи, що впливають з цих закономірностей, є основоположними вимогами, які визначають загальний напрямок педагогічного процесу, його цілі, зміст і організацію, виявляються у всіх його ланках. З принципів впливають правила навчання, що відображають приватні положення того чи іншого принципу [1].

На основі аналізу сучасної науково-педагогічної літератури можемо визначити та конкретизувати загальні закономірності навчального процесу у вищій школі:

а) *змістово-процесуальні закономірності* визначені й описані такими науковцями, як А. Алексюк, А. Кузьмінський, В. Лозова). Сутність їх полягає в тому, що підсумок навчання студента у вищому навчальному закладі прямо пропорційний усвідомленню ним цілей навчання, значимості змісту та урізноманітнення способів включення у навчальну діяльність; продуктивність і результаативність засвоєння навчального матеріалу студентами вищої школи у певних межах обернено пропорційна кількості навчального матеріалу, що вивчається, та обсягу й інтенсивності навчальних дій, що вимагаються, а також складності навчального матеріалу, який опановується студентами; результати навчання цілком визначаються тими методами і засобами, які використовуються у навчально-виховному процесі вищої школи;

б) *гносологічні* (В. Андрущенко, О. Савченко): продуктивність засвоєння знань, умінь, навичок прямо пропорційна потребі вчитися та сформованим навчальним умінь, залежить від рівня проблемності навчання, особливостей включення студентів у навчальну діяльність;

в) *психологічні закономірності* (А. Петровський, О. Столяренко): продуктивність навчання у певних межах прямо пропорційна навчальним можливостям, інтересу студента до навчальної діяльності та майбутньої професії, пізнавальній активності;

г) *організаційно-управлінські закономірності* (С. Вітвицька, О. Дубасенюк): ефективність навчальної діяльності залежить від особливостей її організації, ставлення студента до навчальної праці, працездатності; якість навчання прямо пропорційна якості управління навчальним процесом; у свою чергу, ефективність управління прямо пропорційна кількості та якості управлінської інформації, стану і можливостям студентів, що сприймають і перероблюють управлінські впливи;

д) *суспільні* (О. Андреев): продуктивність навчання залежить від обсягу й інтенсивності пізнавальних контактів, зумовлюється рівнем інтелектуальності середовища, інтенсивності взаємонавчання.

Пристаючи до справи визначення закономірностей розвитку автономності студентів, необхідно враховувати діалектику безперервності навчання та його дискретність, єдність якісних та кількісних показників розвитку. Варто брати до уваги, що на результативність навчальної діяльності впливає комплекс факторів, - не лише сам процес навчання та зміст освіти, а й інтелектуально-творча, самоосвітня діяльність студентів та інші.

Зважаємо на думку українського вченого А. Кузьмінського, який звертає увагу на доволі стриманий підхід учених, дидактів щодо формулювання законів та закономірностей, які діють у сфері навчання: педагогічні закони виявляються в умовах впливу на процеси навчання великої кількості чинників, факторів, взаємовпливів, а тому не завжди дають чітко визначений, гарантований результат. «Вони, - пише А. Кузьмінський, - як правило, мають прогностичний, ймовірнісний характер, на відміну, скажімо, від фізичних, хімічних, біологічних законів... Одні й ті самі чинники, закономірності педагогічного процесу в різних умовах, з різними суб'єктами можуть давати зовсім різні, а інколи й протилежні наслідки» [4, с. 201]

Тож закономірності розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності мають складну, комплексну сутність, детермінаційний характер.

Перш, ніж визначити та конкретизувати закономірності розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності надамо узагальнювальне визначення.

Тож **закономірностями** розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності ми вважаємо *об'єктивно існуючі, постійні та необхідні зв'язки та взаємозалежності, що визначають перебіг інтеріоризаційних процесів та зумовлюють ефективність і результативність розвитку автономності студентів в*

умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності

Виокремлюємо:

– *зовнішні загальні закономірності*, пов'язані з включенням автономної діяльності студентів у загальну систему суспільних відносин;

– *внутрішні закономірності*, які є властиво специфічними автономності як системотвірної визначальної характеристики діяльності студентів у межах певного освітнього закладу.

Пізнання закономірностей розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності пов'язуємо з проблемою становлення суб'єкта пізнання (студента) у зв'язку з якісним перетворенням духовної сфери життя сучасної людини та суспільства, збільшенням долі умовної, знаково-символічної реальності в «життєвому світі» суб'єкта, наростанням процесів інформатизації та комп'ютеризації навчальної діяльності, глобалізації основних засобів комунікації.

Традиція дослідження внутрішніх і зовнішніх закономірностей в педагогічних та власне дидактичних дослідженнях виходить з рекомендацій вітчизняних учених, які радять виокремлювати зовнішні закономірності навчання, що зводяться до характеристики залежності навчання від суспільних процесів та соціально-політичних умов (соціально-економічної, політичної ситуації, рівня культури, потреб суспільства та держави у певному типі та рівні освіти тощо), та внутрішні, що характеризують зв'язки між компонентами процесу навчання (цілями, завданнями, змістом освіти, методами, засобами і формами навчання, суб'єктами навчального процесу та навчальним матеріалом тощо) [4].

Соціокультурна детермінованість вітчизняної вищої освіти дозволяє прослідкувати характер її взаємодії з іншими сферами людського буття та визначити на основі цієї взаємодії ***зовнішні закономірності розвитку автономності студентів*** в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності. Сформулюємо ці загальні закономірності та розкриємо їхню сутність.

1. Зумовленість розвитку автономності студентів станом розвитку педагогічної науки та сучасними інформаційно-технічними досягненнями.

Рівень розвитку педагогічної науки безпосередньо впливає на якість професійної підготовки. Дослідницький інтерес до проблеми якості освіти завжди був притаманний академічній педагогічній традиції. На межі ХХ-ХХІ століть масштаби цього інтересу зростають через низку причин: у 50-і роки ХХ століття з'явилася тенденція розвитку масової вищої освіти, навчання зростаючого студентського контингенту тягарем лягло на національний бюджет. У 80-ті роки така ситуація погіршилася економічним спадом. У зв'язку з цим природно бажання уряду

домогтися від системи вищої освіти кращого розуміння питань вартості і ефективності навчання. Нині змінилися взаємовідносини між вищою освітою і суспільством: інтерес суспільства до вищої освіти значно зріс. Крім того, кардинально змінилися взаємовідносини між вищою освітою і ринком праці; в багатьох країнах уряду поклали на себе роль керівника вищої освіти. Цей підхід заснований на тому міркуванні, що розвиток вищої освіти піддається детальному регулюванню. В багатьох європейських країнах уряди надають велику автономію вищій освіті, проте натомість вимагають гарантії її якості. Якість стало все зростаючим фактором для вищих навчальних закладів, оскільки виникло питання, чи можуть вони забезпечити необхідну суспільству якість, що відповідає необхідним параметрам; розширення ж міжнародного співробітництва та зростання студентських обмінів вимагають вироблення єдиного розуміння поняття якості. Сьогодні уряди низки країн готові надати вищим навчальним закладам інституційну автономію, але за умови забезпечення якості. Тому в багатьох країнах проводяться дискусії щодо якості освіти, підтримки, гарантії й оцінки. І педагогічна наука відіграє у цих дискусіях провідну роль.

2. Визначальний вплив процесуальних особливостей навчальної діяльності на розвиток автономності суб'єктів навчального процесу.

Особливості навчальної діяльності студентів ґрунтовно висвітлюються у роботах І. Кобиляцького, А. Кузьмінського, А. Петровського, М. Фіцули, О. Малихіна та інших. Думка про те, що від процесуальних особливостей навчальної діяльності залежить розвиток особистісних властивостей та важливих новоутворень, так само, як і прикінцева якість і ґрунтовність навчання, обґрунтована в працях І. Лернера, В. Бондаря, О. Савченко та інших.

На нашу думку, аудиторна навчальна діяльність студентів повинна бути спонукальною підставою для розвитку автономності й повинна забезпечувати ефективність її прикінцевого формування. У процесі лекційних та семінарських занять викладачі вищої школи повинні акцентувати увагу студентів на тих прийомах, які забезпечують розвиток автономної діяльності, а в елементах змісту знаходити можливості для подальшого опанування студентом певних порцій навчального матеріалу автономно.

3. Закономірність гармонізації зовнішніх і внутрішніх факторів як запоруки ефективності розвитку автономності студентів.

Прикінцева ефективність розвитку автономності залежить від гармонійного сполучення зовнішніх і внутрішніх факторів, які є визначальними у цьому процесі.

У намаганнях конкретизувати внутрішні закономірності розвитку автономності студентів вищого навчального закладу в умовах інтеграції освітньої та самоосвітньої діяльності, ми виходили з того, що «об'єктивне знання», пропоноване студентам, не може бути нав'язане

ззовні, воно виникає та закарбовується у свідомості як результат певних структурованих дій. Особистість, залучена до цілеспрямованого й послідовного навчального процесу, не лише сприймає знання, а й відбирає і засвоює лише те, що зіставляється з власними інтелектуальними структурами і загальним рівнем розвитку цієї особистості у теперішній час. Характер, інтенсивність та результативність навчально-пізнавальної діяльності студента визначається активністю його власних дій. При визначенні внутрішніх закономірностей розвитку автономності також нами враховані загальні педагогічні закономірності формування особистості (О.Столяренко), до яких належать : безперервність формування особистості в процесі життя; формування в інтересах самореалізації, самоствердження і успіху людини в житті; підпорядкованість формування особистості її особистим інтересам, які збігаються з інтересами її батьків, дітей і суспільства; підпорядкованість головної мети педагогічної системи формуванню гармонійно розвиненої особистості, освіченої, вихованої, навченої і розвиненої відповідно до ідеалів і цінностей людства, гуманності, моралі, здійснення педагогічних впливів на особистість у виникненні та зміні у неї чотирьох основних педагогічних властивостей: освіченості, вихованості, навченості та розвиненості; цілісність і взаємопов'язаність освіти, виховання, навчання і розвитку особистості; залежність успішності досягнення головної мети формування особистості від забезпечення цілеспрямованості і регулювання всіх педагогічних впливів на особистість, подолання стихійності в цьому процесі; безумовна залежність успіху педагогічного формування особистості від її власної цілеспрямованої активності в самоформування; залежність досягнення мети в формуванні особистості від підпорядкування їй всіх підсистем і елементів педагогічного процесу, його змісту, організації, форм, методів, умов, забезпечення і вибору таких, які безумовно забезпечують її досягнення; реалізація індивідуального підходу у формуванні кожної людини і розвиток її індивідуальності [5, с.83].

Отже, до ***внутрішніх закономірностей розвитку автономності студентів*** в умовах інтеграції освітньої та самоосвітньої діяльності ми відносимо:

1. Біфуркаційність змісту освітньої й самоосвітньої діяльності студента як запорука успішності формування основних показників автономності як важливої професійно-особистісної властивості. Термін «біфуркація» означає: а) зміну якісної поведінки динамічної системи за малої зміни її параметрів; б) тан динамічної системи в змінюваних умовах, який характеризується перевищенням нею своїх визначених граничних величин і переходом системи у кардинально новий динамічний режим. Термін запропонував американський вчений Є. Ласло, - поняття «біфуркація» запозичене з теорії динамічних систем,

у якій біфуркація позначала концепцію хаосу як складної і непередбачуваної форми порядку, відповідно до якої система набуває вигляду фазово-просторового графіка всіх можливих її сукупних станів.

Будь-яка реальність комплексна, цілісна, взаємопов'язана. Зрозуміти світ, професійну діяльність неможливо, засвоївши лише розрізнені відомості навіть у великому обсязі. Зрозуміти - значить обов'язково розібратися в їх зв'язках і відносинах. Чим більше у людини знань і менше системи в них, тим більше у нього плутанини в думках. Хто вчиться, важливо мати цілісне, структуроване розуміння досліджуваних професійних проблем, підходів, дій і всієї діяльності. Успішне вирішення цього завдання пов'язане з чіткою логікою та структурою викладу змісту заняття викладачем, які включають: ретельну розробку логіки навчального матеріалу, його розбивку на питання і підпитання; оголошення плану автономної діяльності в його початку, з коментарями; чітке виділення під час заняття переходів від одного питання і підпитання плану до іншого; застосування приватних висновків, підсумків сказаного перед переходом до викладу наступної порції навчального матеріалу; наочне уявлення структурних схем матеріалу, який вивчається.

2. Залежність потреби студента в автономній діяльності від рівня педагогічної майстерності, загальнокультурного рівня, відповідальності й сумлінного ставлення до виконання фахових обов'язків викладача вищої школи. В основі педагогічної майстерності викладачів вищої школи комплекс педагогічних здібностей. У найбільш узагальненому вигляді педагогічні здібності були представлені В. Крутецьким, який і дав їм відповідні загальні визначення:

- дидактичні здібності - здатності передавати навчальний матеріал, роблячи його доступним, підносити матеріал або проблему ясно і зрозуміло, викликати інтерес до предмету, - порушувати активну самостійну думку. Викладач з дидактичними здібностями вміє в разі потреби відповідним чином реконструювати, адаптувати навчальний матеріал, важке робити легким, складне - простим, незрозуміле, неясне - зрозумілим; професійна майстерність викладача включає здатність не просто передавати знання, популярно і зрозуміло викладати матеріал, а й здатність організувати самостійну роботу розумно і тонко "диригувати" пізнавальною активністю, направляти її в потрібне русло;

- академічні здібності - здібності до відповідної області наук (математики, фізики, біології, літератури і т.д.). Професійний викладач знає предмет не тільки в обсязі навчального курсу, а значно ширше і глибше, постійно стежить за відкриттями в своїй науці, абсолютно вільно володіє матеріалом, виявляє до нього великий інтерес, веде активну дослідницьку роботу;

- перцептивні здібності - психологічна спостережливість, пов'язана з

тонким розумінням особистості, тимчасових психічних станів;

- мовні здібності - здатності ясно і чітко висловлювати свої думки, почуття за допомогою мови, а також міміки і пантоміміки, мовлення викладача завжди відрізняється внутрішньою силою, переконаністю, зацікавленістю в тому, про що він говорить студентам;

- організаторські здібності - це, по-перше, здатності організувати студентський колектив, згуртувати його, надихнути на рішення важливих завдань і, по-друге, здатності правильно організувати свою власну роботу. Організація власної роботи передбачає вміння правильно планувати і самому контролювати її, виробити своєрідне почуття часу - вміння правильно розподіляти роботу в часі, укладатися в намічені терміни;

- здібності встановлення власного авторитету - здатність безпосереднього емоційно-вольового впливу і вміння на цій основі домагатися поваги (хоча, звичайно, авторитет створюється не тільки на цій основі, а, наприклад, і на основі прекрасного знання предмету, чуйності і такту і т.д.); ці здібності залежать від цілого комплексу особистісних якостей викладача, зокрема його вольових якостей (рішучості, витримки, наполегливості, вимогливості і т.д.), а також від почуття власної відповідальності за навчання і виховання, від переконаності в тому, що він має рацію, від уміння передати цю переконаність іншим;

- комунікативні здібності - здібності до спілкування, вміння знайти правильний підхід до учнів, встановити з ними доцільні з педагогічної точки зору взаємини, наявність педагогічного такту;

- педагогічна уява (або прогностичні здібності) - це здатність, що виражається в передбаченні наслідків своїх дій;

- здатність до розподілу уваги одночасно між декількома видами діяльності (цитата за джерелом [5]).

3. Залежність оптимального темпу розвитку автономності від особистісного сприйняття навчально-пізнавального матеріалу та його відповідності індивідуально-психологічній щаблі розвитку студента як суб'єкта автономної навчальної діяльності.

Як бачимо, виокремлені закономірності у цілому продовжують традиційні загальнопедагогічні аксіоми єдності і взаємозумовленості соціального й біологічного в розвитку та становленні особистості, виходять із положення активності суб'єкта в пізнавальній діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, закономірностями розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності ми вважаємо об'єктивно існуючі, постійні та необхідні зв'язки та взаємозалежності, що визначають перебіг інтеріоризаційних процесів та зумовлюють ефективність і результативність розвитку автономності студентів в умовах інтеграції

освітньої й самоосвітньої діяльності. Таким чином, аналіз проблеми інтеграції освітньої і самоосвітньої діяльності студентів як організаційно-дидактичної основи розвитку їх автономності, що базувався на вивченні механізмів інтеріоризації та екстеріоризації знань, виокремленні пластів інтеграції у різних середовищах, формулюванні закономірностей та принципів розвитку автономності студентів дозволив закласти теоретичний підмурок проблеми, яка вивчається.

Список використаних джерел

1. Вербицкий А. А., Теория и технологии контекстного образования. Учебное пособие. М. МПГУ, 2017.-248 с.
2. Закономірність // Словник української мови. Академічний тлумачний словник. - Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/zakonomirnistj> (дата звернення: 10.06.17).
3. Коменський Я. А., Велика дидактика / Ян Амос Коменський // Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія / Уклад. Є.Коваленко, Н.Белкіна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.101-185.
4. Кузьмінський А. І., Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Анатолій Іванович Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
5. Столяренко А. М., Психологія і педагогіка / А. М. Столяренко. - М.: ЮНІТИ-ДАНА, 2001. – 423 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Verbickij A. A., Teorija i tehnologii kontekstnogo obrazovanija. Uchebnoe posobie. M. MPGU, 2017.-248 s.
2. Zakonomirnist' // Slovník ukraїns'koї movi. Akademichnij tлумachnij slovnik.- Rezhim dostupu: <http://sum.in.ua/s/zakonomirnistj> (data zvernennja: 10.06.17).
3. Komens'kij Ja.A. Velika didaktika / Jan Amos Komens'kij // Istorija zarubizhnoї pedagogiki. Hrestomatija / Uklad. Є.Kovalenko, N.Belkina. – K.: Centr navchal'noї literaturi, 2006. – S.101-185.
4. Kuz'mins'kij A. I. Pedagogika vishhoї shkoli: navch. posib. / Anatolij Ivanovich Kuz'mins'kij. – K. : Znannja, 2005. – 486 s.
5. Stoljarenko A. M. Psihologija i pedagogika / A. M. Stoljarenko. - M.: JuNITI-DANA, 2001. – 423 s.

Popov R. Students' autonomy development in the context of educational and self-educational activities integration: didactic regularities. The article is dedicated to finding didactic regularities of students' autonomy development in the context of educational and self-educational activities integration. The thematic justification of the research lies in the necessity to conduct an integral comprehensive analysis of the problem of students' autonomy development in the context of educational and

self-educational activities integration, aimed to rationalize the practicability of highly qualified specialists' training as functional result which may be achieved from the position of improvement of the organizational and didactical components of the higher education in general as well as consistent and systematic impact upon its central subject development – a student's personality.

Following theoretical, comparative and systematic analysis of modern didactic models, we have attempted to rationalize the essence of the problem of students' autonomy development in the context of educational and self-educational activities integration and to determine the regularities of students' autonomy. As the regularities of students' autonomy development in the context of educational and self-educational activities integration we consider to be the objectively existing, constant and necessary links and interdependencies which determine the overflow of interiorization processes and stipulate the efficacy and productivity of students' autonomy development in the context of educational and self-educational activities integration.

The conducted analysis of innovative technologies, applied in the educational space of national higher school makes an emphasis upon the informative and communicational technologies, and in particular – upon opportunities, appearing when exercising distance and combined education within the process of students' autonomy development at higher educational institutions. The psychological and didactic peculiarities of students' autonomy development in the context of educational and self-educational activities integration are based on unveiling the substantial essence of various integration environments and on extraction of several integration strata. It was found that educational-professional environment is a complex of material and spatial factors, social and morally-psychological components, information and technological resources. The local educational environment is a functional and spatial complex, a combination of educational subjects, the unity of spatial-objective and social-pedagogical components, where each subject performs its activities using spatial-objective elements of this environment. The educationally-informational environment is a part of information environment, the closest information space to an individual, a set of conditions in which he/she conducts activities.

Key words: autonomy, student, integration, educational activities, self-educational activities, higher school, didactics, didactic regularities, conditions.

Отримано 19.04.2018